GYERMEKJOGOK OKTATÁSA ÉS TANULÁSA

TANULMÁNY A GYERMEKJOGOK VÉGREHAJTÁSÁRÓL 26 ORSZÁGBAN

Queen's University Belfast

unicef

Lee Jerome, Lesley Emerson, Laura Lundy és Karen Orr

2015. május

Teljes kiadványt és a hivatkozásokat lásd:

http://www.unicef.org/crc/files/CHILD_RIGHTS_EDUCATION_STUDY_11May.pdf

További információ a gyerekjogi nevelésről:

http://unicef.hu/gyermekjogi-neveles/

Magyar összefoglalót fordította: Süli Szilvia

Lektorálás: Németh Barbara

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS 3

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ 5

Tanterv 5

Tanárképzés 6

Ellenőrzés és minőségbiztosítás 7

Részvétel 7

IRODALMI ÁTTEKINTÉS 8

Mi a gyermekjogi nevelés? 9

Az irodalmi áttekintés fő megállapításai 11

A FELMÉRÉS EREDMÉNYEI 12

Áttekintés 14

A felmérés témái 14

1. téma: Tanulás a jogokról, jogokon keresztül a jogokért 15

2. téma: Tanárképzés 21

3. téma: Hálózatok és támogatók 23

4. téma: Források elérése 24

Magyarország 26

BEFEJEZÉS 27

Tanterv 27

Tanárképzés 28

Ellenőrzés és minőségbiztosítás 29

Hálózatok és kapcsolatok 29

Záró megjegyzés 29

BEVEZETÉS

2014-ben az UNICEF Privát Adománygyűjtő és Partnerségi Osztálya (Private Fundraising and Partnership Division, PFP) megjelentette a „Kézikönyv a gyermekjogi nevelésről" c. kiadványt, mely egy olyan jogokon alapuló megközelítést vázol a gyermekjogi nevelés fejlesztésére, amely a formális oktatásra összpontosít a kora gyermekkori nevelés körében, általános iskolában és középiskolában. A tanulmány definíciója szerint a gyermekjogi nevelés: „a gyermekjogok és a gyermekjogi megközelítés tanítása és tanulása annak érdekében, hogy a felnőtteket és a gyermekeket képessé tegyük azok alkalmazásáért való kiállásra családjukban, iskolájukban, közösségükben, nemzeti és globális szinten." (UNICEF, 2014: 20).

A gyermekjogi megközelítést pedig a következőképpen definiálja:

- elősegíti a gyermekjogok érvényesülését úgy, ahogy az ENSZ Gyermekjogi egyezménye és más nemzetközi emberi jogi dokumentumok lefektetik;
- gyermekjogi előírásokat és elveket alkalmaz a viselkedések, tevékenységek, politikák és programok irányításához;
- erősíti a gyermekek, mint jogalanyok képességeit saját jogaik érvényesítésében, és a felelős személyek képességeit, hogy teljesítsék gyermekekkel szembeni kötelességeiket. (UNICEF, 2014: 21).

A Kézikönyv céljai a következők:

1. Erősíteni az UNICEF nemzeti bizottság és országos irodák projektmenedzserei és más érdekelt felek képességeit, hogy tudjanak tervezni, végrehajtani, felügyelni és értékelni olyan programokat, melyek a gyermekjogokat támogatják az iskolákban és a kora gyermekkori környezetben;

2. Áttekintést és útmutatást nyújtani arról, hogyan kell megfelelően az iskolai tantervbe, tanítási gyakorlatba és tanulási környezetbe ültetni és végrehajtani a gyermekjogi nevelést;

3. Példákkal illusztrálni a gyermekjogi nevelés kezdeményezéseit, információit és modelljeit a programok és projektek stratégiai tervezéséhez, felügyeletéhez és értékeléséhez.

4. Az UNICEF-en belül egységes megközelítést elérni a gyermekjogi nevelésben.

Az UNICEF Privát Adománygyűjtő és Partnerségi Osztálya megbízta a Queen's University Belfast gyermekjogi központját, hogy kezdeményezzen alapfelmérést a gyermekjogi nevelésről a nemzeti bizottságokkal rendelkező országokban.[1] A kutatás a következő kérdések köré épült fel:

1. A nemzeti bizottságokkal rendelkező országok milyen mértékben alkalmazzák a gyermekjogi nevelést?

[1] A vizsgálatban résztvevő országok: Ausztrália, Ausztria, Belgium, Dánia, Finnország, Franciaország, Hollandia, Hong Kong, Izland, Izrael, Írország, Kanada, Koreai Köztársaság, Lengyelország, Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Skócia, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szlovákia, Szlovénia, Új-Zéland, USA.

2. Ahol a gyermekjogi nevelés végrehajtása előrehaladott, milyen tényezők segítették ezt a folyamatot?

3. Ahol a gyermekjogi nevelés végrehajtása nem előrehaladott, milyen tényezők akadályozták ezt a folyamatot?

A kutatás két tevékenységi csoportból állt: egy online felmérésből, majd esettanulmányok sorozatából. Az online felmérést úgy állították össze, hogy a három kutatási kérdésre gyűjtsenek információt, és a felmérés kérdéseit egy korábbi irodalmi áttekintésben meghatározott témák köré csoportosították. A felmérést nemzeti szakértőknek osztották ki (akiket az UNICEF nemzeti bizottságai jelöltek ki), és arról nyújt áttekintést, hogy a gyermekjogi nevelést milyen mértékben ágyazták be a formális oktatás körébe és a tanárképzésbe a 26 országban. A válaszokat további másodlagos kutatással egészítették ki, hogy minden országban képet nyerjenek a gyermekjogi nevelésről. Az esettanulmányokat úgy állították össze, hogy a munka speciális aspektusait tárja fel hét nemzeti bizottsággal rendelkező országban.

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Az irodalmi áttekintés a következő megállapításokat teszi:

- Nagy kihívást jelent a gyermekjogi nevelésről való összehangolt politikai támogatás kialakítása és annak a kormánytól az iskolákig való megvalósítása. Rengeteg államban nincsenek meg a gyermekjogi nevelés törvénybe iktatásához megfelelő jogszabályok vagy politikai keretek.

- A tanárokkal folytatott munkának az ő tudásukat és a hozzáállásukat kell megcéloznia, és el kell ismerni a változás megteremtésében való szerepüket.

- A gyermekjogi nevelés megváltoztatható más oktatási napirendek kombinálásával vagy fordítva. Ezért a tanároknak és a politikai döntéshozóknak ismerniük kell, hogyan ágyazódnak be a gyermekjogok más tárgyakba és/vagy projektekbe.

- A gyermekjogi nevelés megalapozásában fontosak a kapcsolatok és a hálózatok.

- A gyermekjogi nevelés különböző kontextusokban különböző hangsúlyt alkalmaz, és az értelmezési és végrehajtási folyamatot ideológiai dimenzióból közelíti meg.

Tanterv

1. A kutatásban résztvevő 26 ország nagy részében a hivatalos tanterv nem tartalmaz előírást arra, hogy minden gyermek tanuljon a gyermekjogokról.

- 11 országban létezik tantervi előírás a gyermekjogok tanítására.

- További 7 országban a gyermekjogok az ország néhány részében képezik a tanterv részét.

- Abban a 15 országban, ahol nincs nemzeti tantervi előírás a gyermekjogok oktatására, nem találtunk bizonyítékot arra, hogy a kormányzat kiegészítő jogszabállyal biztosítaná, hogy a gyermekjogokat oktassák az iskolákban.[2]

2. A tantervben szereplő jogokat gyakran a kötelességekhez kapcsolják és nem az ENSZ Gyermekjogi egyezményéhez.

- Ez növeli annak lehetőségét, hogy **ahol a gyermekek mégis tanulnak a jogokról, nem biztos, hogy tanulnak az ENSZ Gyermekjogi egyezményéről**, sem arról, hogy mit jelent jogalanynak, vagy felelős személynek/szervezetnek lenni (mindkettő a gyermekjogi megközelítés lényeges összetevője). Ennek magyarázatának hiányában a gyermekek azt tanulhatják meg, hogy a

[2] A kormányzatok esetenként a tananyagtól eltérő mechanizmust használnak, hogy kérjék fel az iskolákat bizonyos tevékenységek elkezdésére. Például Angliában a miniszter finanszírozási szerződést ad az állami iskolák számára, mely időnként a nemzeti tanterv felett határozza meg a tanítandó témaköröket, mint például a szexuális és párkapcsolati felvilágosítást. Kutatásunkban nem találkoztunk olyan tantervi struktúrán kívüli mechanizmussal, amely gyermekjogok tanítására szólítaná fel az iskolákat.

jogok közvetlenül bizonyos kötelességek teljesítésétől függnek, és nem azt, hogy a jog egyetemes, és annak alapja egyszerűen a gyermeki lét.

3. A jelenlegi tantervi újítások különféle irányzatokat képviselnek a gyermekjogi nevelés beágyazásának érdekében: míg néhány ország jelentős elkötelezettséget vállalt, hogy a gyermekjogi nevelés valóban mindenkit megillessen, addig mások nem tudták a fejlődést biztosítani vagy éppen romlott a helyzet.

- A **fejlődésre példa** Izland, ahol a tanterv az emberi jogot és demokráciát a hat alapelv egyikének határozza meg, és magában foglalja az ENSZ Gyermekjogi egyezmény ismeretét, mint előírt tanulmányi követelményt az általános iskolákban. Franciaországban a tanterv hasonlóképpen tartalmaz hivatkozást a gyermekjogokra.

- Van, **ahol a gyermekjogi nevelés nem kapott helyet a reformokban**: Ausztrália például jelenleg egy országos tantervi keret kialakításán dolgozik, melyből (a korábbi utalások ellenére) kihagyta a gyermekjogi nevelést. Skóciában a tantervi útmutató egyértelműen a gyermekjogi nevelést támogatja, mégsem határozzák meg azt követelményként.

- **Visszaesés történt** például az Ír Köztársaságban, ahol a jogokkal és problémákkal foglalkozó középiskolai tantárgyak státuszát (állampolgári, társadalmi, politikai ismeretek) kötelezőről választható kurzusra csökkentették (a reformokat 2012-ben publikálták). Spanyolországban pedig hatályon kívül helyezték azt a 2006-os törvényt, mely biztosítja az állampolgárság és emberi jogok oktatását a középiskolákban.

4. A szövetségi kormányzati struktúrával és a kapcsolódó oktatási decentralizáció/szabadság elveivel rendelkező országokban a központi kormányzatnak minimális hatalma van nemzeti tanterv rendelkezéseinek kialakításában.

- Kanada, Belgium, Svájc és az Egyesült Államok válaszadói például problémaként említik a koordináció hiányát. Ez nyilvánvalóan hátráltatja a fentről lefelé való végrehajtási tervezést, és jelentős kihívást állít a részes államok elé abban, hogyan implementálják az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 42. cikkét az iskolarendszerbe.[3]

Tanárképzés

5. A válaszadók szerint a legfontosabb fejlesztésre szoruló terület a pedagógusképzés.

Ez volt a leggyakrabban említett terület, mely fejlesztésre szorul, és az UNICEF számos nemzeti bizottsága kezdett tevékenykedni ebben a témában. Azonban az oktatási decentralizáció/szövetségi kormányzat elvei (pl. Svájc), felsőoktatás elvei (Belgium), a felsőoktatás deregulációja (Lengyelország) mind azt jelzik, hogy ez egy bonyolult ágazat, ahol nehéz lesz egységet elérni.

6. Egyik állam sem biztosítja, hogy a tanárok megfelelő képzést kapjanak a gyermekek jogairól és ismerjék az ENSZ Gyermekjogi egyezményét.

[3] 42. cikk: A részes államok megfelelő és hatékony eszközökkel megkezdik az egyezmény elveinek és rendelkezéseinek népszerűsítését, felnőttek és gyermekek számára egyaránt.

- Az Egyesült Királyságban az oktatást teljes mértékben Angliára, Skóciára, Észak-Írországra és Wales-re bízzák, és tanulmányunkhoz az UNICEF Egyesült Királyság egyedül Skóciáról szolgált információval. Itt a tanításhoz szükséges törvényes keret megkívánja, hogy minden új tanár ismerje az ENSZ Gyermekjogi egyezményét. Ez az **egyetlen ország, ahol a gyermekjog a tanári alapképzés egyértelmű része**, de az Egyesült Királyság kormányának egésze nem garantálja ezt a szigetország egész területén.

- A legtöbb állam válaszadója úgy gondolta, hogy a tanárképzésre, képzettségre és annak megszerzésére vonatkozó szabályozási keret közvetett módon összehangolt az ENSZ Gyermekjogi egyezményével. Ez jelentheti azt, hogy viszonylag kevés nyelvi módosítással és határozottabb utalással az ENSZ Gyermekjogi egyezményére, olyan kereteket lehetne összhangba hozni az állami kötelezettségekkel, melyek egyben a gyermekjogi nevelést támogatják.

Ellenőrzés és minőségbiztosítás

7. A gyermekjogi nevelést világosan és következetesen ellenőrzik minden országban.

- A válaszadók csak három országban (Ausztria, Izrael, Lengyelország) vélték úgy, hogy a gyermekjogi nevelés ellenőrzött, és a **legfejlettebb szemlélet Izraelben volt, ahol a diákjogok felügyelője az oktatási minisztériumban található**. Mivel Izraelben a különféle iskolatípusok miatt a tantervi jogosultság összetett, a diákok jogairól szóló törvény biztosítja a határozott megbízatást a felügyelő munkájához, mely a diákok és a szülők panaszainak kezelését foglalja magában.

- Más országokban általános iskolafelügyeletek vizsgálhatják a gyermekjogok helyzetét, de nincs arra utaló bizonyíték, hogy a gyermekjogi nevelés vagy az ENSZ Gyermekjogi egyezménye részét képezné ilyen általános felügyeleti rendszereknek.

- Az oktatási decentralizáció és a szövetségi kormányzat tehát szerepet játszik ebben a belső ellentmondásban. Minden országban más a helyzet, például a németországi Hessen tartományban, a gyermekjogok a minőségi keretben találhatóak meg, melyeket a felügyelő hajt végre, azonban ez nem jellemző az ország más részein.

Részvétel

8. Míg a gyermekek részvételi lehetősége a döntéshozatalban az iskolákban elterjedt, a legtöbb országban ez mégis a jogosultságukon kívül esik.

- A válaszadók mindössze négy országban (**Magyarország**, Norvégia, Lengyelország és Svédország) ítélték az **iskolai diáktanácsot/diákönkormányzatot teljes mértékben vagy majdnem teljes mértékben működőnek országszerte.**

- A legtöbb országban a végrehajtást összetettnek ítélték, mind a tanácsot működtető iskolákra, mind a lehetővé tett részvétel típusra vonatkozóan.

IRODALMI ÁTTEKINTÉS

„Az oktatás sokkal több, mint a munkaerőpiacra való bejutás. Hatalma van létrehozni egy fenntarthatóbb jövőt és egy jobb világot. Az oktatási politikáknak a békét, kölcsönös tiszteletet és környezetvédelmet kell támogatniuk."

Ban Ki-moon, az ENSZ főtitkára
(www.globaleducationfirst.org)

„Továbbra is vannak kihívások a nemzeti végrehajtásban… [mint például az] egyértelmű politikák és az emberi jogok oktatására irányuló részletes végrehajtási stratégiák hiánya, vagy az anyagok megalkotásakor a szisztematikus megközelítések hiánya, a tanárképzés, és a tanulási környezet támogatása, ami előmozdítja az emberi jogi értékeket."

Emberi jogok oktatását célzó világprogram (World Programme for Human Rights Education)
1. szakasz, Értékelés (UN, 2010: 20)

A nyitó idézetek jól tükrözik a szakirodalom egyik központi témáját – az elképzelés és az emberi jogok oktatásának végrehajtása közötti távolságot általánosságban és különösen a gyermekjogi nevelésben. A kiinduló pontunk az, hogy a gyermekjogi nevelés követelmény az ENSZ Gyermekjogi egyezményében (UN, 1989) és ez az egyezmény a ratifikáló államok által vállalt kötelezettség is. Ezzel foglalkozunk a gyermekjogi nevelés természetére tett kezdő észrevételeinkben és az 1. témában, mely a ratifikálás és végrehajtás közötti űrt tekinti át. Ez tükröződik a gyermekjogi nevelés nemzeti szakértőinek felmérésében is, amely megalapozza, milyen lépéseket fognak tenni arra vonatkozóan, hogy az államok széles körű kötelezettségét speciális oktatási politikába és gyakorlatba ültessék át. Az ezután következő témák a politikák kialakításának és végrehajtásának sajátos dimenzióit kutatják, a tanárok szerepétől a tanterv természetéig és a szélesebb hálózatig, mely a gyermekjogi nevelést és a gyermekjogok kultúráját támogatja. Ezek a témák ismertetik a felmérési tervet, és újra megjelennek az eredmények bemutatásakor a következő fejezetben.

Ez az áttekintés olyan akadémiai könyvek és újságok anyagait tartalmazza, melyek az oktatási, nevelési adatbázisokban a „human rights education" (emberi jogi nevelés), „child/ren's rights education" (gyermekjogi nevelés), „evaluation" (értékelés), „impact" (hatás) vagy „implementation" (végrehajtás) kifejezésekre rákeresve találhatóak. Kevés kutatás vizsgálja az ENSZ Gyermekjogi egyezmény végrehajtását (Lundy, 2012) különösképpen az oktatásra, nevelésre hivatkozó kutatásból van hiány (Ang, 2009), melyet a tanulmányunk is megerősített. A szélesebb kutatás az ENSZ és civil szervezetek honlapján és archívumában azt is felfedte, hogy könnyebb hozzáférni olyan anyagokhoz, melyek praktizálóknak adnak tanácsot arra, hogyan kell levezetni egy gyakorlat jelentőségteljes kiértékelését, mint megtalálni hasonló értékelések nyilvános jelentéseit, bár lehetőségünk volt azonosítani néhány olyan program- és projektértékelést, melyet igénybe tudtunk venni ehhez az áttekintéshez. A következő részben a források nagy többsége emberi jogi nevelésre vonatkozik (HRE), és mivel ezek olyan keretet adnak, melyen belül a gyermekjogi nevelés kifejlődött, felhasználtuk ezt a szakirodalmat.

Mi a gyermekjogi nevelés?

Az emberi jogi nevelés (HRE) néhány formája világos követelménye az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának (UDHR) (UN 1948), melyben a 26. cikk (2) követeli, hogy az oktatás, más célokkal együtt

„az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának megerősítésére kell irányulnia. A nevelésnek elő kell segítenie a nemzetek, valamint az összes faji és vallási csoportok közötti megértést, türelmet és barátságot, valamint az Egyesült Nemzetek által a béke fenntartásának érdekében kifejtett tevékenység kifejlődését."

Ezt továbbfejlesztették a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában (ICESCR) (UN, 1966), melynek 13. cikke kimondja, hogy a Részes Államok megállapodnak, hogy

> *„az iskolai nevelésnek az emberi személyiség és az emberi méltóság érzetének teljes az emberi jogok és alapvető szabadságok iránti tisztelet megerősítésére kell irányulnia."*

Az ENSZ Gyermekjogi egyezménye (UN,1989) az oktatáshoz való hozzáférés jogának tisztázásával (28. cikk) és a korábbi, az oktatás céljáról szóló megállapításokra építkezve (29. cikk) továbbvitte ezt a gondolatot:

„1. Az Egyezményben részes államok megegyeznek abban, hogy a gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia:

> *a) elő kell segíteni a gyermek személyiségének kibontakozását, valamint szellemi és fizikai tehetségének és képességeinek a lehetőségek legtágabb határáig való kibontakozását;*
>
> *b) a gyermek tudatába kell vésni1 az emberi jogok és az alapvető szabadságok, valamint az Egyesült Nemzetek Alapokmányában elfogadott elvek tiszteletben tartását;*
>
> *c) a gyermek tudatába kell vésni a szülei, személyazonossága, nyelve és kulturális értékei iránti tiszteletet, valamint annak az országnak, amelyben él, továbbá esetleges származási országának a nemzeti értekei iránti és a sajátjától különböző kultúrák iránti tiszteletet;*
>
> *d) fel kell készíteni a gyermeket arra, hogy a megértés, a béke, a türelem, a nemek közti egyenlőség, valamennyi nép, nemzetiségi, nemzeti és vallási csoport és az őslakosok közötti barátság szellemében tudja vállalni a szabad társadalomban az élettel járó mindenfajta felelősséget;*
>
> *e) a gyermek tudatába kell vésni a természeti környezet iránti tiszteletet."*

A 42. cikkel együtt – mely megbízza a részes államokat, hogy a gyermekek és felnőttek körében tegyék közismertté az ENSZ Gyermekjogi egyezmény elveit és rendelkezéseit – ezek a cikkek biztosítékul szolgálnak az emberi jogi nevelés néhány formája számára. Ezt tovább pontosították az Emberi Jogi Oktatás és Képzés tárgyában tett ENSZ-nyilatkozatban (UNDHRET) (UN, 2011), mely jelezte, hogy az ilyenfajta oktatás az emberi jogokért, az emberi jogokon keresztül az emberi jogokról kell, hogy szóljon (2. cikk).

Krappman (2006) azt az aggodalmát fogalmazza meg, hogy az emberi jogi nevelés azt a benyomást keltheti a gyermekekben, hogy „az emberi jogok a felnőttek joga, és legtöbbször a világ távoli pontjain szegik meg azokat." Kifejezetten az a véleménye, hogy „az emberi jogok a gyermekekre is érvényesek, és nekik is részesülniük kell a jogok oktatásában és ezeket a gyermekjogokat emberi jogoknak kell nyilvánítani". (Krappman, 2006: 60). Ez a nézet – hogy az emberi jogi nevelés a gyermekek számára erősebben gyökerezzen az ENSZ Gyermekjogi egyezményében, és hogy a gyermekek közvetlenül kapcsolatba kerülhessenek a jogaikkal, valamint mások jogaival – szélesebb mozgalmat tükröz a gyermekjogi szakemberek között. A gyermekjogi nevelési szakemberek az Emberi Jogi Oktatás és Képzés tárgyában tett ENSZ-nyilatkozat 2. cikk elvei mellett érvelnek: az oktatásnak a gyermekek jogairól kellene szólnia, olyan folyamaton keresztül levezetve, ami tiszteletben tartja a gyermekjogokat, és az oktatás segítse a gyermekek elköteleződését és képességét a gyermekjogokért való fellépésben. A gyermekjogi nevelés ennek következtében a következők megfontolását helyezi nagyító alá:

- az oktatás tartalma,
- az oktatás folyamata és
- az oktatás céljai.

Ez vezetett ahhoz, hogy a Gyermekjogi Bizottság az ENSZ Gyermekjogi egyezményéhez fűzött 1. számú átfogó kommentárjában (UN, 2001) pontosítsa, hogy a 29. cikk:

> *„Ragaszkodik ahhoz, hogy az oktatás legyen gyermekközpontú, gyermekbarát és világosítsa fel a jogokról a gyerekeket, valamint kiemeli, hogy az oktatási folyamatok pontosan azokon az elveken alapuljanak, melyeket kimondanak."*

A gyermekjogi nevelés két módon segíti az ENSZ Gyermekjogi egyezményének megvalósulását (Lundy, 2012). Először is vannak bizonyos cikkek, melyek a gyermekek oktatási jogosultságát definiálják a gyermekjogi nevelés valamelyik formájában (28, 29, 42. cikkek); másodszor vannak szélesebb elvek, melyek az oktatási rendeleteket közlik, mint például a hátrányos megkülönböztetés tilalma, a gyermekek legfőbb érdeke és a gyermek önálló véleményhez való joga, kellő hangsúlyt fektetve az őket érintő döntésekre.

Potvin és Benny szavaival ez a következőket jelenti:

> *„A jogokon alapuló megközelítés és különösen az emberi jogi oktatás, az emberi jogok jelentésének és céljainak egyetemes megértését, valamint az oktatási rendszer minden szintjén az emberi jogok alkalmazásának szisztematikus bevonását követeli meg, beleértve a jogi keretet, intézményi politikát, oktatási projekteket, iskolai magatartási kódexeket, tantervet, osztályvezetést, pedagógiai tevékenységeket, diákönkormányzatot és a közösségi életet."* (Potvin & Benny, 2013:4)

Az oktatás lehet önmagában alapvető jog és képessé tevő (*enabling*) jog is, mely segítségével a gyermekek kifejlesztik azt a megértést és képességet, ami lehetővé teszi, hogy hozzáférjenek más jogokhoz, mint például a szólásszabadsághoz (CHRCE, 2012). Tomasevski megfigyelése szerint az oktatáshoz való jog „szorzóként működik: minden garantált jogot és szabadságot megnövel és minden megszegett jogot és szabadságot veszélyeztet." (Tomasevski, 2006:7)

Ezért a felnőttek feladata biztosítani, hogy a gyermekjogi nevelés célozza meg azt a tényt, hogy a gyerekeknek egyidejűleg van joguk az oktatáshoz és ahhoz, hogy képesek legyenek fokozatosan ráébredni a jogaikra (Lundy & McEvoy, 2012). Az ENSZ Gyermekjogi egyezményéhez fűzött 1. számú átfogó kommentárjában tükröződik annak a fontossága, hogy a gyermek cselekvésre való képessége kifejlődjön (lásd fent). Ez az egyezmény hangsúlyozza, hogy az emberi jogi nevelés „megerősítő" (*empowering*) legyen. Gerber (2008) véleménye szerint az elmúlt években a „gyermek, mint az emberi jog aktív cselekvője" gondolat sokkal nyilvánvalóbbá vált az ENSZ emberi jogi oktatásról szóló megállapításaiban. Az ENSZ emberi jogi oktatás évtizede alatt (1995-2004) az ENSZ Emberi Jogok Főbiztosának Hivatala (OHCHR, 1997) útmutatót készített a kormányoknak, melyben a következő definíció szerepelt az emberi jogi oktatásról:

> *„a képzést, terjesztést és tájékoztatást célzó erőfeszítések segítenek az emberi jogok egyetemes kultúrájának megépítésében, a tudás és szakértelem átadásával és a hozzáállás átformálásával."*

Amíg az útmutatóban szereplő emberi jogi nevelés definíciója nagy részben a 29. cikket ismétli, (1) a fiatalok tevékenységének eszméjét is erősíti, és javasolja, hogy az emberi jogi nevelés „bátorítsa őket, hogy lépjenek fel az emberi jogok megvédéséért és az emberi jogok megsértésének megelőzéséért" (Gerber, 2008:85). Az Emberi Jogi Oktatás és Képzés ENSZ nyilatkozata (UNDHRET) (UN, 2011) szintén hangsúlyozza a gyermeki cselekvőképesség központi szerepének fejlesztését. Kiemeli mind az általános elkötelezettséget, hogy a gyermekeket tájékoztassuk az emberi jogokról, az emberi jogokon keresztül az emberi jogokért, mind pedig azt az elkötelezettséget, hogy biztosítsunk a gyermekeknek és fiataloknak „tudást, képzettséget, viselkedésük és magatartásuk megértését és fejlesztését, hogy feljogosítsuk őket az emberi jogok egyetemes kultúrájának megépítésére és támogatására" (2. cikk). Világosan látható a cselekvőképesség fejlesztésére helyezett hangsúly az UNICEF gyermekjogi nevelés eszköztárának definíciójában, miszerint a gyermekjogi nevelés:

> *„A gyermekjogok és a gyermekjogi megközelítés tanítása és tanulása annak érdekében, hogy a felnőtteket és a gyermekeket képessé tegyük azok alkalmazásáért való kiállásra családjukban, iskolájukban, közösségükben, nemzeti és globális szinten." (UNICEF, 2014: 20).*

A nyilvánvaló szándék a tartalom, folyamat és a cél összehangolása, hogy egységességet biztosítsanak a gyermekjogi nevelés eszközei és határai között, azokra a képességekre összpontosítva, hogy a gyermekek jogalanyként és mások jogainak védőjeként léphessenek fel.

Az irodalmi áttekintés fő megállapításai

Összefoglalva az irodalmi áttekintés a következő kérdésekre hívja fel a figyelmet:

1. Nagy kihívást jelent a szakpolitikai egyetértés kialakítása a gyermekjogi nevelés támogatása érdekében.
2. A tanárokkal folytatott munka során az ő tudásukat és a hozzáállásukat kell megszólítani, és el kell ismerni a tevékenységüket a változás megteremtésének érdekében.
3. A gyermekjogi nevelés megváltoztatható más oktatási napirendek kombinálásával, vagy fordítva.
4. A gyermekjogi nevelés megalapozásában fontosak a kapcsolatok és a hálózatok.
5. A gyermekjogi nevelés különböző környezetre különböző hangsúlyt fektet.

A FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

A felmérést 88 helyi szakértő töltötte ki összesen 26 országban, akiket az UNICEF Nemzeti Bizottsága jelölt ki a gyermekjogi nevelésben végzett munkájukért. (Az 1. táblázat a válaszadók megoszlását mutatja be). Az országok profiljának összeállításában a felmérés adatai kerültek felhasználásra, amelyek az alapinformációk fő forrásai voltak, melyeket kiegészített egy másodelemzés. Míg a vizsgálat nagy része a politikák és rendelkezések tényszerű leírását célozta, néhány kérdésünk a válaszadók véleményét is kérte arról, hogy a gyermekjogi nevelés milyen mértékben volt végrehajtva. A válaszok természetében nem volt statisztikai különbség ($p>.05$) az egyes kategóriákban, például amikor felmértük, hogy milyen mértékben voltak képzettek a tanárok gyermekjogi nevelésből, nem volt különbség a tanárképzők, civil szervezetek dolgozói és kormánytisztviselők között.

1. táblázat: A válaszadók profilja

Válaszadó típusa	Gyakoriság
központi kormányzat	9
helyi/regionális kormányzat	3
civil szervezet (UNICEF-től eltérő)	12
UNICEF	18
magánszférabeli vállalat	1
iskola	8
egyetemek/ tanárképző intézmények	21
ombudsman/nemzeti emberjogi intézmény	12
egyéb (bírók, tanfelügyelet, stb.)	4
Összesen	88

Ebben a fejezetben három formában közöljük a felmérés eredményeit. Elsőként a 2. táblázat bemutatja a gyermekjogi nevelés főbb részeit a 26 országra bontott összehasonlításban. Azután az adatok egy részét összegezzük a válaszadók összes csoportjában, hogy teljes képet kapjunk a végrehajtási kérdésről. Végezetül összegezzük a gyermekjogi nevelést mind a 26 országban.

2. táblázat: Gyerekjogi nevelés a 26 országban

	Megköveteli a tanterv, hogy minden gyermek tanuljon a gyermekjogokról?	Ellenőrzi/nyomon követi a kormányzat/ más közpolitikai szervezet a gyerekjogi nevelés minőségét?	Kapnak a tanárok gyermekjogi képzést az alapképzésük részeként?	Utalnak a tanárképzésről szóló szabályzatok a gyerekjogokra?	Milyen mértékben követelik meg az iskoláktól, hogy diáktanácsokat állítsanak fel?
Ausztrália	N	N	N	N	N
Ausztria	R	I	N	N	R
Belgium	R	R	N	N	R
Dánia	N	N	N	N	R
Finnország	I	N	N	N	R
Franciaország	I	X	N	N	R
Hollandia	N	N	N	N	R
Hong Kong	N	N	N	N	R
Írország	N	N	N	N	R
Izland	I	N	R	X	R
Izrael	X	I	N	N	R
Kanada	R	N	N	N	R
Koreai Köztársaság	I	N	N	X	R
Lengyelország	I	I	X	N	I
Magyarország	I	N	N	N	I
Németország	R	R	N	N	R
Norvégia	I	N	N	N	I
Olaszország	X	X	X	X	R
Skócia	N	N	I	I	R
Spanyolország	N	N	N	N	R
Svájc	I	N	N	N	R
Svédország	I	N	R	N	I
Szlovákia	I	N	N	X	R
Szlovénia	I	X	X	X	R
Új-Zéland	N	N	N	N	R
Az USA esetében a kérdések a nemzetközi emberi jogokra vonatkoztak					
USA	R	N	N	N	R

Jelölések:

I= Igen
R= Részben, néhány helyen vagy bizonyos szinten
N= Nem
X= Nincs egyetértés a válaszadók között

Áttekintés

A gyermekjogi nevelés egyik alapfeltétele az, hogy a kormányzat megkövetelje az iskoláktól, hogy valamilyen módon foglalkozzanak a gyermekek jogaival. A 2. ábrán adatokkal mutatjuk be, hogy követelmény-e a hivatalos tantervben a gyermekek jogainak oktatása. Ez összetett képet mutat, ugyanis kevesebb mint az országok fele biztosítja ezt a jogosultságot a gyermekeknek (26-ból 11), és további 5 országban ez az országon belül változó. 8 országban vagy nem kötött a nemzeti tanterv (pl. Hollandia), vagy nem tartalmazza a gyermekek jogait (pl. Ausztrália), vagy fakultatívan tartalmazza azt (pl. Izland). Míg a tanterv a leggyakoribb mechanizmus a jogosultság eléréséhez, azt is megkérdeztük, hogy van-e valamiféle alternatív törvényi követelmény a gyermekjogok tanítására az iskolákban. Egyik gyermekjogi nevelés nélküli ország sem rendelkezett alternatív mechanizmussal.

Az összefoglaló világossá teszi, hogy csak néhány ország vette komolyan azt a kötelességet, hogy ellenőrizzék a gyermekjogi nevelés rendelkezésének minőségét, és kevesen vették bele a gyermekjogokat a tanárok alapképzésbe vagy a rendszert irányító tanárképzésbe. A kép azt mutatja, hogy a gyermekek iskolai diáktanácsban/diákönkormányzatban való részvételi lehetőségei jobbak, de az is nyilvánvaló, hogy bár az iskolai diáktanács elterjedt, mégsem egyetemesen van jelen. A legtöbb országban nem nemzeti követelmény, hogy az iskolákban a diáktanácson minden korcsoport részt vegyen, annak ellenére, hogy a válaszadók szerint az iskolai gyakorlat általában felülmúlja a kormányzat követelményeit.

A felmérés témái

A válaszadók feladata az volt, hogy megnevezzék a gyermekjogi nevelés beépítésével kapcsolatos főbb nehézségeket az országukban, és javasoljanak néhány tényezőt, ami segítene megoldani ezeket. A két kérdés között következetesség figyelhető meg, ugyanis a résztvevők olyan javaslatokat tettek, amelyek nagyjából a megnevezett kihívásra keresték a választ. Míg a két kérdésre beérkezett válaszok sokféle kérdéskört takartak, volt néhány egybevágó, gyakran felbukkanó téma.[4]

A nehézségek körében a leggyakrabban idézett problémák a következők voltak:

1. Az oktató ismereteinek, képzésének hiányossága (54%)
2. Politikai kötelezettségvállalás hiánya (38%)
3. Az aktív részvétel hiánya, valamint az, hogy a gyermekjogi nevelés nem csak a jogokról való tanulást jelenti (36%)
4. Nem megfelelő tanterv (26%)
5. Politikai vezetés hiánya (19%)

[4] A kérdések minden területre három megoldást kértek. Néhányan egyáltalán nem válaszoltak, míg másoknak több vagy kevesebb ötletük is volt. A minta könnyebb bemutatása érdekében érdemes megjegyezni, hogy 80 válaszadó osztotta meg gondolatait, 151 különböző javaslat érkezett a kihívásokra vonatkozóan; 139 javaslatot rögzítettek a segítő ötletekre. A következő listán a százalékos adat az ezt a témát említő 80 alany válaszainak arányát fejezi ki.

Más problémát is említettek, mint például a kultúraváltás fontosságát az oktatási rendszerben és a mélyebb kontextuális kihívásokat: egyenlőtlenség és társadalmi problémák; a tanárok fenyegetettség érzése a gyermekjogi neveléssel kapcsolatban; az oktatási rendszer összetettsége, tanárok munkaterhe; a hatásos felügyelet és a minőségbiztosítási rendszerek hiánya a gyermekjogi nevelésben.

A gyermekjogi nevelés végrehajtását leginkább segítő faktorokkal összefüggésben a leggyakrabban említett tényezők a következők voltak:

1. Tanárképzés (59%)
2. Világos politikai kötelezettségvállalás (29%)
3. Általános szemléletváltás az iskolákban és az oktatási rendszerben a gyermekjogok elismerése érdekében (26%)
4. Anyagi források (20%)
5. Erre vonatkozó rész a tantervben (19%)
6. Politikai vezetés (18%)

További tényezők voltak a felügyelet, az elszámolhatósági intézkedések és a rendszerezettebb együttműködés a hasznos bizonyítékok összegyűjtésében és terjesztésében.

A következő részben két fő fejezetben tárgyaljuk ezeket a témaköröket. Először bemutatjuk a felmérés eredményeit azzal kapcsolatban, hogy mit és hogyan érdemes tanítani; másodszor a tanárképzésről lesz szó, végül az adatokból felmerülő további ügyekkel foglalkozunk.

1. téma: Tanulás a jogokról, jogokon keresztül a jogokért

A hivatalos tantervben a gyermeki jogokról szóló adatok azt mutatják, hogy a tantervet nem használják következetes eszközként, amely biztosítja, hogy minden gyermek tudjon a jogairól. A 25 országból[5] 15 válaszadó azt nyilatkozta, hogy a gyermekek jogai nem voltak explicit módon a tantervbe foglalva, vagy csak az ország néhány területén voltak a tanterv részei (3. táblázat). Míg az iskolákat meg lehet bízni, hogy tanítsanak az ENSZ Gyermekjogi egyezményéről a praxisuk során a tanterv határain kívül, több ország azt nyilatkozta, hogy az iskolák nem rendelkeztek ilyen kötelezettség vállalásához szükséges jogi követelménnyel.[6] Ez azért fontos, mert ha a gyerekeknek nincs világos jogosultságuk a jogaikról tanulni, akkor lehetséges, hogy a gyakorlatban ez különbözni fog minden iskolában, régióban és államban.

[5] A vizsgált országok az Amerikai Egyesült Államokat kivéve.

[6] Mindössze 7 ország rendelkezik általános jogi követelménnyel a gyermekjogok tanítására vonatkozólag. A többi válaszadó vagy azt nyilatkozta, hogy nincs ilyen követelmény, vagy azt, hogy minden régióban más, esetleg ellenkezett azzal, hogy egyáltalán létezik ilyen törvény, ami azt jelzi, hogy amennyiben azt nem ismerik következetesen, a hatása valószínűleg korlátozott.

3. táblázat: A tanterv követelménye, hogy a gyermekek tanuljanak a gyermekjogokról?

Válasz	Százalék
Igen, az egész országban.	49%
Igen, az ország néhány területén.	11%
Nem.	39%
Nem tudom.	1%

n=88

A gyermekjogi nevelés kizárása a hivatalos tantervből egyre nagyobb tért nyer. Az ENSZ Gyermekjogi egyezményének tanítását néhány ország nemrég építette be a tantervbe, például Izland (ahol már része a tantervnek) és Finnország (a 2016-os tantervi reformokban lesz része). Azonban más országokban nem élnek ilyen lehetőségekkel. Például Ausztrália jelenleg nemzeti tantervi keret felé halad, mégis kihagyta a gyermekjogok beépítését az ausztrál emberi jogi szervezetek nyomása és az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának támogatása ellenére is. Hasonlóképpen, míg Skócia belefoglalta az ENSZ Gyermekjogi egyezményét a tanárokat érintő szabályozásba, a Curriculum for Excellence (skót tanterv) kerete nem világos az ENSZ Gyermekjogi egyezményt illetően. Más országokban a gyermekjogi nevelés mostanra visszaszorult. Spanyolországban, ahol 2006-ban vezették be, majd 2014-ben törölték el az állampolgársági és emberi jogok oktatását; és Írországban, ahol az „Állampolgári, társadalmi, politikai ismeretek" tantárgy minden diák számára kötelező volt, most választható kurzusra csökkentették (a reformok 2014-ben léptek hatályba). Ezek a példák illusztrálják a szakpolitikai egyetértés megalapozásának és fenntartásának nehézségét, mert az elért eredmények elveszhetnek egy következő oktatási reformban.

A 2007-es francia-belga hálózat (Coordination des ONG pour les Droits de l'Enfant „CODE") jelentése szerint, mely a francia anyanyelvű belga közösségek jogi oktatását vizsgálja, a gyermekjogi nevelés több lépcsőből áll:

- tudni az ENSZ Gyermekjogi egyezmény létezéséről;
- megérteni az ENSZ Gyermekjogi egyezmény filozófiáját;
- elsajátítani az ENSZ Gyermekjogi egyezmény tartalmát;
- átültetni a gyakorlatba a tanult ismereteket.

A tantervről szóló első eredmények azt jelzik, hogy az első lépcső – tudni az ENSZ Gyermekjogi egyezmény létezéséről – a kutatás szerint a legtöbb gyermek esetében nem valósul meg azon országok nagy részében: ahol a gyermekjogi nevelés nem része a hivatalos tantervnek, illetve ahol azt nem megfelelően alkalmazzák az országon belül. Ezért az sem valószínű, hogy a CODE jelentésében elképzelt tudás és megértés magasabb foka megvalósulna. Ezzel a mélyebb megértéssel kapcsolatban a válaszadók csak 4 országban jelentették egyhangúlag, hogy az oktatásban a gyermekjogok a tanterv teljesen különálló részét képezik. A gyermekek jogait gyakran tanítják más tantárgyakon belül, leggyakrabban társadalmi vagy civil tanulmányok kapcsán és alkalmanként történelem vagy egészségügyi tantárgyakon belül. (4. táblázat)

4. táblázat: A gyermekjogok a tantervi követelmények részét képezik más tantárgyakban?

Válasz	Százalék
Igen, az egész országban.	51%
Igen, az ország néhány területén.	13%
Nem.	18%
Nem tudom.	18%

n=88

A leggyakrabban említett tantárgyak a következők voltak[7]:

- Állampolgársági/ állampolgári ismeretek (72%)
- Társadalmi tanulmányok/ társadalomtudomány (65%)
- Történelem (42%)
- Emberi jogok (36%)
- Földrajz (23%)

Egyéb tantárgyak: vallás, filozófia, életvezetés, nyelvek.

Az irodalmi áttekintés megnevezte azokat a lehetséges elferdítéseket, amik akkor következhetnek be, amikor a gyermekjogi nevelést más tantárgyak fényében tanítják. Ha közelebbről szemügyre vesszük, láthatjuk, hogy sok tanterv a gyermekjogokra és a felelősségekre csak általánosan utal, és nem von párhuzamot az ENSZ Gyermekjogi egyezménye, a gyermekjogok és a felelős szervek felelőssége között. Tehát nem valószínű, hogy az ilyen követelmények előmozdítanák a CODE jelentésének további lépéseit: megérteni mit jelent az egyezmény és elérni az UNICEF gyermekjogi megközelítésre vonatkozó oktatási sztenderdjeit. Bár ez a kutatás nem az órai munka tanulmányozására összpontosít, megkérdeztük válaszadóinkat, hogy milyen mértékben alkalmazzák a gyermekjogi oktatást országukban, valamint, hogy a gyermekek milyen mértékben vannak tisztában a felelős szervek gyermekek jogait védő felelősségével (5. táblázat). 57%-uk szerint ezt csak felszínesen vagy egyáltalán nem tudják.

[7] Összesen 60 válaszadó nevezett meg tantárgyakat, a százalékokat hozzájuk arányítottuk.

5. *táblázat: Ön szerint milyen mértékben tanulnak a gyermekek a FELELŐS SZEMÉLYEKTŐL/SZERVEKRŐL, melyek felelőssége, hogy védjék és támogassák a gyermekek jogait?*

Válasz	Százalék
Egyáltalán nem.	17%
Felszínesen.	40%
Bizonyos mértékben.	27%
Nagy mértékben.	10%
Teljes mértékben.	2%
Nem tudom.	3%

n=88

A hivatalos tantervi dokumentumok megvizsgálása után kijelenthetjük, hogy a diákok nem tanulnak bizonyos kérdésekről, mint például a jogalany és felelős szerv kapcsolatáról, mert a tantervi dokumentumok nem részletezik ilyen mértékben ezt a témát. Azonban a gyermekjogi nevelés megfelelő fokú bevonása a tantervbe csak az első lépcső afelé, hogy biztosítsák: minden gyermeknek joga van tanulni a jogairól. Az alkalmazásban mindig van eltérés a tantervhez képest, mert a tanárok saját (közösségi vagy egyéni) előadásmódban tanítják a hivatalos tantervet, annak fejlesztése érdekében. A szakpolitika teljes alkalmazására vonatkozó adataink valóban nagy nehézséget tükröznek. Míg a válaszadók 52%-a szerint a törvényi követelmény a gyermekeknek a jogaikról tanulni legalább az ország egy részében, ez mindössze 30% szerint valósult meg teljes vagy nagy mértékben (6. és 7. táblázat). Míg 67% szerint a gyermekjogi nevelés politikai támogatást élvez, törvényessé tétel nélkül, mindössze 21% gondolja, hogy teljes vagy nagy mértékben sikerült a gyermekjogi nevelést végrehajtani (8. és 9. táblázat).

Ehhez hasonlóan a tanári szabadság azt jelenti, hogy a tanárok arról taníthatnak, amit fontosnak gondolnak, még akkor is, hogyha a hivatalos tanterv nem hagyja jóvá. Ennek a lehetőségnek fényében a válaszadókat arról is megkérdeztük, hogy a gyermekjogi nevelés milyen mértékben valósult meg függetlenül a politikától vagy a tantervi kerettől (10. táblázat). 40% gondolta úgy, hogy a gyermekek oktatása a jogaikról csak felszínesen vagy egyáltalán nem történt meg, míg csak 16% szerint valósult meg teljes vagy nagy mértékben.

6. *táblázat: A törvényben KÖVETELMÉNY, hogy a diákok a gyermekek jogairól tanuljanak?*

Válasz	Százalék
Igen, az egész országban.	42%
Igen, az ország néhány területén.	10%
Nem.	47%
Nem tudom.	1%

n=88

7. táblázat: Ha igen, Ön szerint ezt teljes mértékben végrehajtják?

Válasz	Százalék
Egyáltalán nem.	2%
Felszínesen.	24%
Bizonyos mértékben.	42%
Nagy mértékben.	18%
Teljes mértékben.	12%

n=49

8. táblázat: Az iskolákat bátorítják a gyermekjogok tanítására NEM KÖTELEZŐ EREJŰ utakon keresztül (pl. szakpolitikai döntésen, ajánlásokon keresztül, mely támogatja, de nem követeli meg azt)?

Válasz	Százalék
Igen, az egész országban.	49%
Igen, az ország néhány területén.	18%
Nem.	24%
Nem tudom.	9%

n=88

9. táblázat: Ha igen, Ön szerint ezt teljes mértékben végrehajtják?

Válasz	Százalék
Egyáltalán nem.	2%
Felszínesen.	30%
Bizonyos mértékben.	47%
Nagy mértékben.	16%
Teljes mértékben.	5%

n=57

10.táblázat: Függetlenül a tanterv törvényes/kötelező természetétől, Ön szerint milyen mértékben tanítják a gyermekeket az iskolában a GYERMEKJOGOKRÓL?

Válasz	Százalék
Egyáltalán nem.	2%
Felszínesen.	38%
Bizonyos mértékben.	43%
Nagy mértékben.	14%
Teljes mértékben.	2%
Nem tudom.	1%

n=88

A gyermekjogi nevelés törekvései sokkal mélyebben gyökereznek, mint a gyermekjogok ismeretének és megértésének jogtisztelő folyamatokon keresztüli oktatása a jogok megvalósításáért. Általános probléma volt túllépni azon a folyamaton, ahol a jogok*ról* tanuláson van a hangsúly egy olyan

folyamat felé, ahol a jogokon *keresztüli* tanuláson van a hangsúly, és a felmérés válaszadói szerint ez volt a második leggyakrabban említett kihívás. Két kérdést tettünk fel a gyermekjogi nevelés szélesebb dimenziójára vonatkozóan. A 11. táblázatban látható, hogy a válaszadók 46%-a szerint a gyermekek jogait általánosan teljes vagy nagy mértékben tiszteletben tartják az iskolákban, míg a 12. táblázat bemutatja, hogy mindössze 15% érezte úgy, hogy az iskolák felkészítették a gyermekeket arra, hogy fellépjenek a jogaik megvédésének érdekében.

11. táblázat: Függetlenül a tanterv törvényes/kötelező természetétől, Ön szerint milyen mértékben TARTJÁK TISZTELETBEN AZ ISKOLÁK a gyermekjogokat?

Válasz	Százalék
Egyáltalán nem.	3%
Felszínesen.	14%
Bizonyos mértékben.	34%
Nagy mértékben.	35%
Teljes mértékben.	9%
Nem tudom.	5%

n=88

12. táblázat: Függetlenül a tanterv törvényes/kötelező természetétől, Ön szerint az iskola milyen mértékben KÉSZÍTI FEL A GYERMEKEKET arra, hogy fellépjenek a jogaik megvédésének érdekében?

Válasz	Százalék
Egyáltalán nem.	15%
Felszínesen.	42%
Bizonyos mértékben.	27%
Nagy mértékben.	7%
Teljes mértékben.	8%
Nem tudom.	1%

n=88

Rengeteg válaszadónk szerint, ha volt is tantervi jogosultság, az országokban a gyermekjogok szélesebb körű bevonása az iskola egészében, és a tanárok gyermekekkel való kapcsolata még javításra szorul. Számos válaszadó szerint ez összefüggésben áll az oktatási rendszer általános konzervatív légkörével, melyben továbbra is a hagyományos módszerek dominálnak. Mások úgy gondolják, a figyelmet inkább a tanárokra összpontosítják, mintsem az oktatási rendszer egészére. Például néhányan aggódnak amiatt, hogy a tanárok továbbra is nehezményezik, ha fel kell adniuk személyes tekintélyüket az osztályban. Az esettanulmányok egyik jellemzője volt, amikor a tanári ellenállás akadályként jelent meg. Például Izraelben a tanári kar megpróbált hatályon kívül helyezni egy gyermekjogokat védő törvényt.

Bár az ilyen típusú felmérésből nem lehet alapvető információt nyerni az órai munkáról ezekben az országokban, azonban megkérdeztük milyen mértékben voltak jelen diáktanácsok/diákönkormányzatok az iskolákban, hogy láthassuk mennyire vettek részt a gyerekek a döntéshozatalban. A válaszadók szerint ez csak 4 országban (Magyarország, Norvégia, Lengyelország és Svédország) követelmény minden iskolában, bár egy kivételével mindegyik országban lehetővé

tették bizonyos korosztályban vagy bizonyos területen a diáktanácsok működését. A válaszadók 56%-a gondolta, hogy az iskolák teljes vagy nagy mértékben működtetnek diáktanácsot, de csak 17% vélte úgy, hogy ezek a tanácsok aktívan támogatják és bátorítják a fiatalokat, hogy részt vegyenek az iskolát érintő főbb kérdésekben. Ez visszatükröződik a diáktanácsot érintő szakirodalomban (Whitty és Wisby, 2007) valamint az esettanulmányok interjúiban, ahol néhány igazgató meglepődött azon a javaslaton, hogy a gyermekeket is be lehet vonni a tantervvel kapcsolatos döntésekbe.

2. téma: Tanárképzés

A tanárképzéssel kapcsolatos kutatási eredmények azt mutatják, hogy az államok általában nem biztosítják a tanárok általános emberi jogi képzését, sem konkrétan a gyermeki jogi képzését. Valójában, ha Skócia törvénykezését az Egyesült Királyság csak egy részének tekintjük, akkor a 26 államból egyik sem garantálja ezt nemzeti tanárképzési rendszerében.

A következő táblázatok összegzik a válaszadóktól származó adatokat és sok információ leszűrhető belőlük. Először is, bár egyik államban sem állapíthatjuk meg teljes bizonyossággal, hogy a gyermekjog a tanári alapképzés kötelező dimenziója lenne, 88-ból 11 válaszadó szerint azonban ez mégis az (13. táblázat). A legtöbb esetben ez azzal magyarázható, hogy a válaszadók az országnak csak azt a bizonyos területét jellemezték, amit legjobban ismernek, de más esetekben, például Lengyelországban egyszerűen csak megoszlanak a vélemények. Ebben az esetben azt gondoljuk, hogy ez a megosztott vélemény Lengyelország felsőoktatásának széttöredezett természetét tükrözi, mely a felsőoktatás támogatóinak köszönhetően gyors növekedésnek indult a piaci alapú reformok időszaka alatt, és amelyről igen nehéz reális képet nyerni. Másodszor leszűrhető, hogy a válaszadók szerint a tanári alapképzés tantervében inkább az emberi jogokról volt szó általánosságban, mintsem konkrétan a gyermeki jogokról. És harmadszor, amikor a tanítás képesítésére vonatkozó rendeleteket tekintettük át (14. táblázat), a válaszadók szerint ezek a rendeletek inkább csak implicit módon utalnak a gyermekjogokra és nem nyíltan. Ahogy fentebb már említettük, Skócia az egyetlen kivétel, itt a rendeletek nyíltan utalnak az ENSZ Gyermekjogi egyezményére. A skót dokumentumban a következő utalás található:

> *„A tanári lét szakmai értékeinek és személyes elkötelezettségének alapja magában foglalja minden tanuló jogának tiszteletben tartását az ENSZ Gyermekjogi egyezményében (UNCRC) megfogalmazottak alapján, és a gyermekek jogosultságát, hogy részt vegyenek a tanulási tapasztalataikat érintő döntésekben, valamint jólétük elősegítését és támogatását minden tekintetben." (GTCS, 2012)*

A tanárképzés és az ENSZ Gyermekjogi egyezménye közötti nyílt kapcsolatot egy olyan követelmény is támogatja, melyet a tanárok ismernek, megértenek és alkalmazhatnak pályájuk során – ez magában foglalja a Minden gyermeknek legyen jó (Getting it Right for Every Child „GIRFEC") politikai keret elveit – mely szintén nyíltan utal az ENSZ Gyermekjogi egyezményre a kormány honlapján. Ezek a követelmények a kötelező nemzeti szabványok részét képezik és szükségesek ahhoz, hogy egy tanár beregisztrálhasson Skócia általános oktatási tanácsába. Mivel Skóciában minden képzésszolgáltatónak ki kell értékelnie a tanárokat a tanítási szabványok alapján, ezért ez egy viszonylag közvetlen politikai eszköz, mellyel változást lehet elérni.

13.táblázat: Követelmény a tanárok számára a jogi képzés az alapképzés során?

Válasz	Százalék	Százalék
	Kimondottan a gyermeki jogokból és az ENSZ Gyermekjogi egyezményéből	Emberi jogokból
Igen, az egész országban.	13%	22%
Igen, az ország néhány területén.	7%	13%
Nem.	69%	48%
Nem tudom.	11%	18%

n=88

14.táblázat: A tanári képzésre vonatkozó rendeletek utalnak a gyermeki jogokra?

Válasz	Százalék
Igen, nyíltan az egész országban.	15%
Igen, közvetett módon az egész országban.	30%
Igen, nyíltan az ország néhány területén.	2%
Igen, közvetett módon az ország néhány területén.	3%
Nem.	33%
Nem tudom.	17%

n=88

Az összehasonlítható szakpolitikák hiányában számos országban egyéni képzőközpontok működnek, melyek bevonták a gyermekjogokat a képzési programjukba. Ez azt jelenti, hogy azoknak a tanároknak, akiket ezekben az intézményekben képeznek, ismerniük kell az ENSZ Gyermekjogi egyezményét és a gyermekjogokat, azonban ennek következtében ezekben az államokban nincs egységesség az intézmények között. Bár az erre vonatkozó szakirodalom szerint, ahol a kormányzat nem tud felülről lefelé irányuló módszert alkalmazni, használhat alulról felfelé építkező politikát; esettanulmányunkból látszik, hogy az intézkedések törékeny természete miatt az ENSZ Gyermekjogi egyezményt rendkívül különböző formában implementálják. Például Belgiumban néhány tanárképző intézményben a gyermekjogi egyezményt kritikai földrajzzal, globális kérdésekkel állítják párhuzamba, más intézményben az integrálással és sokféleséggel azonosítják, megint más helyeken pedig sokkal nyíltabban a szakmai szabványokhoz kapcsolódó gyermekjogi nevelés elveiről való tanulást jelenti.

Továbbá sokan állították (70%), hogy a képzési intézetekben a civil szervezetek is biztosítanak tanárképzést a tanári alapképzés támogatásával és erősítésével, valamint a folyamatos szakmai fejlődés közvetlen ajánlásával. Azonban bár minden országban legalább egy ember jelentette, hogy tudatában van ilyen képzés létezésének, az összetett kép azt jelzi, hogy ez az intézkedés nem ismert széles körben. Mivel a válaszadókat az UNICEF munkatársai aszerint választották ki, hogy van-e szaktudásuk a gyermekjogi nevelésről, ezért ez a különböző szintű tudás azt jelzi, hogy a rendelkezés kevés emberhez juthatott el.

Különböző képzések voltak elérhetők. Néhány válaszadó tudott olyan képzésről, ahol elsősorban az emberi jogokról és gyermekjogokról nyújtottak információt. Más képzésben inkább a tanárok segítésére koncentráltak kézikönyvek alkalmazásával és használatával, mint például az Európa Tanács *Kiskompasz - Kézikönyv a gyermekek emberi jogi neveléséhez* („Compasito") c. kiadvánnyal. Más képzések szélesebb pedagógiai megközelítésekre összpontosítottak, mint Finnországban, ahol a nem hierarchikus, részvételt segítő pedagógiára helyezik a hangsúlyt.

Itt visszatérő problémát jelent a gyermekjogokra való nyílt utalás szükségessége. Sok válaszadónk gondolta azt, hogy a tanárképzés aspektusai teljes mértékben összeegyeztethetőek voltak a gyermekjogokkal, és mégis ritkán volt explicit módon kapcsolat a képzés, keretszabályozás és az ENSZ Gyermekjogi egyezménye között. Ez nyitva hagyja annak lehetőségét, hogy a tanárok és más személyek az oktatási rendszeren belül olyan tevékenységbe kezdjenek, melyek nem kapcsolódnak ahhoz az elképzeléshez, melyben a gyerekek jogalanyként, ők maguk pedig felelős személyként viselkednek. Az ENSZ Gyermekjogi egyezményben említett bizonyos jogok, mint például a gyermek elsődleges érdeke, oktatáshoz való hozzáférés, részvétel és gyermekvédelem „bevált gyakorlatként" is felfoghatók jogi keretre való utalás nélkül. Ez csökkentheti annak mértékét, melyhez az intézkedés potenciálisan támogató szempontjai egy szélesebb és fenntarthatóbb gyermekjogi oktatási programhoz kapcsolódnak. A szakmai gyakorlat minden szempontja politikatudományi, politikai, szakmai jó gyakorlati kérdésnek tekinthető, ezért a változásra nyitottnak kell lennie, míg jogi alapú vitába kerülve fény derül arra, miért kellene ezeket a szempontokat elsőbbségbe helyezni a gyakorlatban. Ahogy McCowan (2012) kiemelte, ha a részvételt azért építik be, mert a tanárok meggyőződtek annak pedagógiai hatékonyságáról, az pozitív előrelépés lehet a gyermekjogi nevelés felé, azonban a részvételt a változó divat veszélyének tenné ki. Végezetül a részvételre való fő érv az, hogy a gyermekeknek joguk van részt venni őket érintő kérdésekben, nem azért, mert a részvételük valamely más feltétel teljesítésétől függ. (Lundy, 2007).

3. téma: Hálózatok és támogatók

A válaszadók rengeteg támogatóról és munkatársról tettek említést, akik azért dolgoznak, hogy elősegítsék a gyermekjogi nevelést az országukban. A leggyakrabban említett hálózatok a gyermekjogokkal, vagy általánosan az emberi jogokkal foglalkozó nemzeti koalíciók és az ernyőszervezetek voltak. Ezen kívül a válaszadók megneveztek bizonyos akadémikusokat, politikusokat, gyermekekért felelős biztosokat/ombudsmant, sőt még királyi családtagokat is, akik befolyásos szereplők voltak a gyermekjogok és gyermekjogi nevelés támogatásában az országukban. Néhány vallási szervezetet is említettek ebben a tekintetben, és ez gyakran a tengeren túli munkáikhoz kötődött, mely kapcsolatot teremtett a fejlesztési munkálatok, adománygyűjtés és a gyermekjogi nevelés között.

Amikor az országukra nagy hatást gyakorló nemzetközi tényezőkről kérdeztük a válaszadókat, sokan tettek megjegyzést az ENSZ Gyermekjogi Bizottság záró észrevételekben tett javaslataik hatására. Dániában például a www.boerneraadet.dk nevű honlapot a Bizottság azon kritikája miatt hozták létre, hogy a kormány nem tett közzé információt gyermekek számára elérhető formában az ENSZ Gyermekjogi egyezményről. Néhány országban az Európa Tanács hatását emelték ki, különösen a kézikönyveket, a demokratikus állampolgársághoz és emberi jogi neveléshez kapcsolódó forrásokat és programokat, melyek készen állnak az átdolgozásra, hogy beágyazzák a gyermekjogi nevelés perspektíváit. Ezentúl számos válaszadó említette az ENSZ emberi jogi nevelésről szóló évtizedének

figyelemfelkeltő, szemléletformáló jellegét. A civil szervezetek munkáját szintén jelentőségteljesnek vélték, mivel segítséget nyújtanak az iskoláknak, valamint anyagi forrással és programokkal segítik a tanárokat, hogy a gyermekjogi nevelésben való részvételre bátorítsák őket.

4. téma: Források elérése

Az anyagi forrást nem említették a főbb nehézségek között. Mindazonáltal a válaszadók 20%-a vélte úgy, hogy ez a terület segítené a gyermekjogi nevelés fejlesztését az országukban. A 15. táblázat bemutatja, hogy a tanároknak még mindig csak bizonyos mértékig van lehetőségük magas színvonalú forrásokhoz hozzájutni, annak ellenére, hogy a válaszadók több mint fele tisztában volt azzal a ténnyel, hogy a kormányuk már megteremtette a forrást, vagy anyagilag támogatott másokat, annak érdekében, hogy teremtsenek forrást a gyermekjogi nevelésre (16. és 17. táblázat). Valójában ezek a válaszok összetett képet mutattak a legtöbb országban, ami azt jelzi, hogy ez valószínűleg a terjesztés, tudatosság, valamint az elérhetőség problémájából fakad.

Ahol a kormány biztosított forrást, ezek a leggyakrabban a következő formában jelentek meg:

1. Honlapok és multimédiás források (71%)
2. Más tantermi források (munkalapok, plakátok, stb.) (65%)
3. Tankönyvek (58%)
4. Iskolák számára finanszírozott egyéb projektek (29%)

15. táblázat: Ön szerint a tanárok milyen mértékben jutnak hozzá magas színvonalú forrásokhoz a gyermekjogi nevelés érdekében?

Válasz	Százalék
Egyáltalán nem.	2%
Felszínesen.	28%
Bizonyos mértékben.	35%
Nagy mértékben.	26%
Teljes mértékben.	7%
Nem tudom.	1%

n=88

16. táblázat: A kormány teremt tanításhoz szükséges forrásokat az oktatók számára, hogy a gyermeki jogokat taníthassák? (n=88)

Válasz	Százalék
Igen, a nemzeti kormány teremt forrásokat az egész országban.	38%
Igen, a helyi önkormányzat vagy a regionális önkormányzat teremt forrásokat az ország néhány részében.	17%
Nem.	33%
Nem tudom.	13%

17.táblázat: A kormány támogat anyagilag más szervezeteket a gyermeki jogokhoz kapcsolódó források megteremtése érdekében?

Válasz	Százalék
Igen, az egész országban.	51%
Igen, az ország néhány területén.	16%
Nem.	13%
Nem tudom.	20%

n=88

Amikor az elérhető források természetéről kérdeztük a válaszadókat, a legtöbben, akik tudtak ilyen forrásokról, elégedettek voltak annak minőségével és változatosságával; majdnem mindenki szerint kielégítőek voltak (99%) és 73% értékelte a forrást általában jónak vagy nagyon jónak. Öt kivételével az összes válaszadó tudta, hogy a civil társadalmi szervezetek forrást teremtettek az iskolák számára a gyermekek jogairól és az ENSZ Gyermekjogi egyezményről való tanítás érdekében. Azt is megkérdeztük, hogy milyen témákkal társították a gyermekjogokat a forrásokban.

1. Nemzetközi segítség és fejlesztés (58%)
2. Szegénység és társadalmi osztály (49%)
3. Faj és etnikumok (47%)
4. Fogyatékosság (42%)
5. Szexuális felvilágosítás (33%)
6. Társadalmi nemek (33%)
7. Drog prevenció (28%)
8. Vallási oktatás (22%)

Összességében tehát úgy tűnik, hogy a legtöbb országban változatos források állnak rendelkezésre és a gyermekjogok egy sor aktuális kérdéssel állnak összefüggésben. Az ilyen forrásokat általában kielégítőnek vagy még jobbnak értékelték, bár még van mit tenni annak érdekében, hogy széles körben terjesszék az információkat.

Magyarország

Tanulnak a gyerekek a gyermekjogokról?

A nemzeti tanterv megköveteli, hogy az alapértékek az Alkotmányból és más jogszabályokból származzanak, beleértve a gyermekjogokra vonatkozó nemzetközi egyezményeket is. Utalást tartalmaz az emberi jogok tanítására, és az egyenlő jogok elismerésének fontosságára, mely az egyének cselekvőképességének fejlesztésével áll kapcsolatban. Azonban a tantervnek nem nyilvánvalóan kötelező része a gyermekjog és ahol tanítják, általában ez csak egy része az emberi jogok széles témájának.

Képezik a tanárokat gyermeki jogokból?

A tanterv emberi jogok és gyermeki jogok felé való elkötelezettsége ellenére a tanárokat nem képzik explicit módon ezeken a területeken. A tanárképzéssel kapcsolatos nemzeti jogszabályok nem tartalmaznak nyilvánvaló utalásokat a gyermekek jogaira. A kormány vállalta néhány oktatási anyag finanszírozását, bár a válaszadók úgy gondolták, hogy a tananyaghoz való hozzájutás még mindig a tanárok feladata.

Főbb eredmények

A legnagyobb teljesítmény az a tantervi elkötelezettség, hogy a gyermekek jogait beágyazzák az emberi jogok és demokrácia kontextusába.

Főbb témák

A legfontosabb, további fejlesztésre szoruló területek: a tanári alapképzés, a képzési anyag fejlesztése és a gyermekek jogainak beiktatása a tantervbe.

BEFEJEZÉS[8]

Tanterv

A kutatásban résztvevő 26 ország nagy részében a hivatalos tantervek nem tartalmazzák a gyermekjogokat. 11 országban van erre tantervi előírás, és további 7 országban a gyermekek jogai megtalálhatók az ország néhány területén érvényben lévő tantervben. Nem volt további törvényi követelmény az iskolákban a gyermekek jogainak oktatása, ami azt jelenti, hogy a 15 országban, ahol nem volt tantervi jogosultága a gyerekeknek, nem garantálták semmilyen más módszerrel azt.

Ahol van tantervi jogosultság gyakori, hogy a tantervben szereplő jogokat kötelezettségekhez kötik és nem az ENSZ Gyermekjogi Egyezményéhez. Ez növeli annak lehetőségét, hogy ahol a gyermekek mégis tanulnak a jogokról, nem biztos, hogy tanulnak az ENSZ Gyermekjogi Egyezményéről, sem arról, hogy mit jelent jogtulajdonosnak, vagy felelős szervnek lenni (mindkettő a gyermekjogi megközelítés lényeges összetevője). A jelenlegi tantervi újítások különféle irányzatokat mutatnak be a gyermekjogi nevelés beágyazásának érdekében: míg néhány ország anyagi elkötelezettséget vállalt a gyermekjogi nevelés felé, ami mindenkit megillető jogosultság, addig mások nem tudták a fejlődést biztosítani vagy éppen visszafejlődtek. A fejlődésre jó példa Izland, melynek tanterve jelenleg az emberi jogot és demokráciát a hat alapelv egyikének határozza meg, és magában foglalja az ENSZ Gyermekjogi egyezmény ismeretét, mint előírt tanulmányi követelményt az általános iskolákban; Franciaországban a tanterv hasonlóképpen tartalmaz hivatkozást a gyermekjogokra. Van, ahol nem sikerült a gyermekjogi nevelést a reformokban alkalmazni: Ausztrália például jelenleg egy országos tantervi keret felé halad, melyből kihagyta a gyermekjogi nevelést a korábbi ezzel ellentétes utalások ellenére; Skóciában a tantervi útmutató egyértelműen a gyermekjogi nevelést támogatja, mégsem határozzák meg azt követelményként. Visszafejlődésre példa az Ír Köztársaság, ahol a jogokkal és problémákkal foglalkozó középiskolai tantárgyak státuszát (állampolgári, társadalmi, politikai ismeretek) kötelezőről választható kurzusra csökkentették (a reformokat 2012-ben publikálták); valamint Spanyolországban hatályon kívül helyezték azt a 2006-os törvényt, mely biztosítja az állampolgárság és emberi jogok oktatását a középiskolákban.

Abban a néhány országban, ahol szövetségi kormány struktúrával és az oktatási decentralizációhoz/szabadsághoz kapcsolódó elvekkel rendelkeznek, ott a központi kormányzatnak minimális hatalma van nemzeti tanterv alakításában. Például Kanada, Belgium, Svájc és az Egyesült Államok válaszadói a koordináció hiányát problémának látják. Ez nyilvánvalóan hátráltatja a fentről lefelé való végrehajtási tervezést, és jelentős kihívást állít a részes államok elé abban, hogy hogyan implementálják az ENSZ Gyermekjogi egyezményének 42. cikkét az iskolarendszerbe.

Ezek a kihívások azt jelzik, hogy minden UNICEF Nemzeti Bizottságnak cselekednie kell a fejlesztésre szoruló kérdéskörben, mely minden ország környezetében sajátos természetű. Ezt a Franciaországról szóló tanulmány jól illusztrálja, ahol az UNICEF kollégái azon fáradoznak, hogy hogyan lehet pozitív irányba megváltozatni a tantervet oly módon, hogy a gyermekjogi nevelés ne szoruljon háttérbe. Hong Kong-ban a tantervnek sok része pozitív képet mutat, de az UNICEF munkatársai azon dolgoznak, hogy tovább bővítsék a tantervben a gyermekek ismereteit a

[8] Az említett esettanulmányokat lásd a teljes angol nyelvű jelentésben.

gyermekjogi nevelésről. Azt mondhatjuk, hogy Franciaországban és Hong Kong-ban megtették az első lépést a gyermekjogi nevelés biztosítása felé: a fókuszt a gyermekek jogainak oktatására helyezték, míg Skóciában és Hessen-ben az UNICEF munkatársai azt a modellt támogatják, ahol az egész iskola tisztában van a gyermekjogi neveléssel, és ahol a gyerekek az emberi jogokról, az emberi jogokon keresztül az emberi jogokért tanulnak.

Míg a gyermekek részvételi lehetősége elterjedt az előbbi szemléletmóddal kapcsolatban, a legtöbb országban ez mégis a jogosultságukon kívül esik. A válaszadók mindössze négy országban ítélték az iskolai diáktanácsot/ diákönkormányzatot teljes mértékben vagy majdnem teljes mértékben működőnek országszerte. A legtöbb országban a végrehajtást összetettnek ítélték, mind a tanácsot működtető iskolákra, mind a lehetővé tett részvétel típusra vonatkozóan. A tanulmányunkban erre Hessen a példa, ahol elméletben rendkívül fejlett infrastruktúra van a gyermekek részvételére, az osztálytól az állami szintig. A tanulmányban részt vett iskolák iskolai rendezvényeket szerveznek (ahol a gyerekek meg tudják beszélni a mindennapos osztályon belüli vagy iskolát érintő ügyeket) és rendelkeznek iskolai diáktanáccsal. A gyerekek megválasztottak egy tanárt, aki a fő kapcsolattartó szerepét látja el és kezeli a problémákat. A térség helyi és tartományi szintű képviseleti szervekkel is rendelkezik, azonban az igazgatók, akikkel beszéltünk megerősítették, hogy az ilyen szintű végrehajtás nem volt egész Hessen-re jellemző.

Tanárképzés

A válaszadók szerint a legfontosabb fejlesztésre szoruló terület a tanárképzés. Azonban az oktatási decentralizáció/szövetségi kormányzat elvei (pl. Svájc), felsőoktatás elvei (Belgium), a felsőoktatás deregulációja (Lengyelország) mind azt jelzik, hogy ez egy bonyolult ágazat, ahol nehéz lesz egységességet elérni. Következésképpen egyik állam sem gondoskodik arról, hogy a tanárok képzettek legyenek gyermekjogokból és ismerjék az ENSZ Gyermekjogi egyezményét, bár Skócia jól illusztrálja, hogy ezt mégis meg lehet valósítani. Itt a tanításhoz szükséges törvényes keret megkívánja, hogy minden új tanár ismerje az ENSZ Gyermekjogi egyezményét. Ez az egyetlen ország, ahol a gyermekjog a tanári alapképzés egyértelmű része, azonban az Egyesült Királyság kormányának egésze nem garantálja ezt a szigetország egész területén.

A legtöbb állam válaszadója úgy gondolta, hogy a tanárképzésre, képzettségre vonatkozó szabályozási keret közvetett módon összehangolt az ENSZ Gyermekjogi egyezményével. Ez jelentheti azt, hogy viszonylag kevés nyelvi módosítással és határozottabb utalással az ENSZ Gyermekjogi egyezményére, olyan kereteket lehetne összhangba hozni az állami kötelezettségekkel, melyek egyben a gyermekjogi nevelést támogatják. Skócia valóban példázza, hogy a tanításhoz szükséges képesítés szabványait hogyan lehet integrálni a már létező szakmai keretbe.

A belga tanulmány megragadja azokat a vitapontokat, melyek az UNICEF-en belül, az UNICEF munkatársai és más partnerek között jelenleg is zajlanak, mivel olyan tervezetet fejlesztenek, melyben a tanárképzés a változás biztosításának mechanizmusára fókuszál. Míg az UNICEF Belgium hajthatatlan abban, hogy a sikert az jelentené, hogy a kormányzat vállal felelősséget a politikai keret fejlesztésére a gyermekjogi nevelést magában foglaló tanári alapképzés számára – addig az UNICEF Finnország a képzést biztosító alternatív modellt kínál, amennyiben a kormány finanszírozza azt (azzal a szándékkal, hogy egy alternatív, arra alkalmas felelős szerv venné át a feladatokat a tanárképzési szektorban). Izrael teljesen más modellt alkalmaz, melyben az UNICEF munkatársai a diákjogok

felügyelőjével karöltve dolgoznak, tehát a kormány és az UNICEF megosztott felelősséget vállalnak. Továbbá Hessenben az UNICEF Németország olyan modellt támogat, ahol a képzés sokkal elterjedtebb és demokratikusabb iskolai hálózatokon belül működik. Tehát úgy tűnik, hogy a tanárképzés problémája többféle alternatív megoldást is kínál, a környezettől, kormánnyal való együttdolgozástól és már megalapozott képzési irányzatoktól függően.

Ellenőrzés és minőségbiztosítás

A gyermekjogi nevelést világosan és következetesen ellenőrzik néhány országban. A válaszadók csak három országban vélték úgy, hogy a gyermekjogi nevelés ellenőrzött és az adataink azt jelzik, hogy különböző érdekeltségű modellek léteznek. Először is Izraelben a diákjogok felügyelője az UNICEF-fel szorosan együttműködve dolgozik azon, hogy képzést és útmutatót nyújtson az iskoláknak, valamint kezelje a diákok és a szülők iskolával kapcsolatos panaszait. Ez a modell a gyermekjogi nevelés képességfejlesztő, reaktív és problémamegoldó megközelítése. Másodszor a németországi Hessen tartományban az iskolai felügyelők nyilvánvaló követelménye, hogy megvizsgálják, melyik iskola milyen mértékben támogatja a gyermekek jogait. Bár ennek a jelenlegi modellnek még nem ismerjük a hatását, az UNICEF azért lobbizik, hogy ez az elem gyakorlatban is érvényesüljön. A modell előnye az, hogy hatásköre sokkal átfogóbb, mint Izraelben, abban az értelemben, hogy minden iskolafelügyelőt érint és nem függ a panaszoktól. Harmadszor az UNICEF Egyesült Királyság gyerekbarát, jogtisztelő iskolák számára létrehozott programjának („Rights Respecting School Award, RRSA") saját belső struktúrája mutatja a fejlődő, de tudatos/fenntartható eljárás fontosságát, ami azt biztosítja, hogy a minőség ne kerüljön veszélybe a programok növekedésével. Skóciában az UNICEF minőségbiztosítási keretet kínál az iskoláknak és nem más felügyelő hatóság kezébe adja azt.

Hálózatok és kapcsolatok

Az utolsó téma, mely az adatokból derült ki, a hálózatok fontosságához kapcsolódik: minden egyes tanulmányunk bemutatja az UNICEF Nemzeti Bizottságok társas viszonyának és együttműködésének fontosságát. Például a németországi Hessen tartományban a programokat a helyi civil társadalmi szervezetekkel együttműködve hajtják végre; Skóciában az UNICEF programjait iskolahálózatokon és helyi hatóságok köztisztviselőin keresztül támogatják azáltal, hogy időt és anyagi forrásokat biztosítanak a díjazott iskolák (RRSA) számára"; valamint Belgiumban a tanári alapképzés stratégiájának alapeleme két olyan képviseleti hálózat megépítése, mely egyesült erőfeszítéssel dolgozik a reformok érdekében.

Záró megjegyzés

Ezt a kutatást részben azért hozták létre, hogy felmérhessék, hogy a gyermekjogi nevelés milyen mértékben része az oktatási rendszernek abban a 26 országban, ahol Nemzeti Bizottság van jelen. Míg az összegzés azt mutatja, hogy van hová fejlődni, mégis optimizmusra ad okot, hogy az UNICEF Nemzeti Bizottságai legalább már néhány országba sikeresen eljuttatták a gyermekjogi nevelés szempontjait. A tantervi reformoknak számos hasznos modellje van a tantervvel kapcsolatban, ami bemutatja, hogyan kell a gyermekek jogait beágyazni a kötelező tantervbe oly módon, hogy annak alapértékei a gyermekjogi nevelést tükrözzék, bizonyos tudást és képességeket célozzanak meg és az eredményeket részletezzék. A tanárképzésre vonatkozóan Skócia könnyen adaptálható szakpolitikai reform modellt vezetett be, amely a szakmai gyakorlat hivatalos részévé teszi a gyermekjogi nevelést.

Annak érdekében, hogy a gyermekjogi nevelés áthassa az egész iskolakultúrát, a Hessenben dokumentált oktatási hálózat inspiráló modellt biztosít: az iskolai fejlesztés a helyi iskolai csoportokban gyökerezik, melynek mindegyike tanárképző eseményeknek ad otthont a helyi munkatársak számára. A gyermekjogi nevelés ellenőrzésére vonatkozóan a németországi és izraeli modellekben a gyermekjogi nevelést a minőségi oktatás definíciójába ágyazzák be oly módon, hogy a gyermekek jogai rutinfelügyelet és minőségbiztosítási folyamatok részévé válnak.

Az irodalmi áttekintés azt jelezte, hogy a gyermekjogi nevelés minden szempontja nagy valószínűséggel pozitív eredményeket hoz abban az értelemben, hogy növeli a tanárok magabiztosságát a gyermekjogok ismeretében és segít a gyermekeknek a saját jogaikat megérteni és a jogok kultúrájához hozzájárulva aktív cselekvőként viselkedni. Ezek a kutatások illusztrálják a gyermekjogi nevelés fontos feladatait, de talán még ennél is fontosabb, hogy példákon keresztül bemutatják a sikereket is. Az UNICEF erős modellt alakít ki a gyermekjogi neveléshez a Kézikönyvében (UNICEF, 2014), és a 26 országban sikeresen támogatja a gyermekjogi nevelést a szakpolitikai és gyakorlati szinten. A legnagyobb kihívás a gyakorlatban jól megvalósult példákat összehangolni az oktatási rendszerrel oly módon, hogy a politika, a tanterv, a tanárképzés és a minőségbiztosítás rögzített és kölcsönösen érvényes legyen.